

Úvod

Význam finanční gramotnosti

1. V posledních letech se vyspělé i rozvojové země stále více zajímají o úroveň finanční gramotnosti svých obyvatel. Důvodem je zejména zmenšující se podpora ze strany veřejných a soukromých prostředků, změny v demografickém složení obyvatel (zejména problém stárnutí populace), a rozsáhlý rozvoj finančního trhu. Zájem o toto téma podporuje také současná hospodářská a finanční situace ve světě, kdy se ukazuje, že nedostatečná finanční gramotnost byla jedním z faktorů, které přispěly k řadě finančních rozhodnutí učiněných bez dostatečných informací. Tato rozhodnutí pak mohla působit dále a přispět k budoucím problémům (OECD INFE, 2009; OECD, 2009a; viz také Gerardi a kol., 2010, empirická analýza finanční gramotnosti a nesplácení hypotečních úvěrů). V důsledku výše uvedeného je dnes finanční gramotnost celosvětově uznávaná jako důležitý prvek, který přispívá k ekonomické a finanční stabilitě a rozvoji, což odráží také schválení dokumentu OECD/INFE High-level Principles on National Strategies for Financial Education na úrovni G20 (G20, 2012; OECD INFE, 2012).

4. Zájem o finanční gramotnost jakožto klíčovou životní dovednost (resp. klíčovou kompetenci) vychází také ze současných globálních trendů, které lze shrnout takto:

Přesun rizika

5. V poslední době dochází k všeobecnému přesunu rizik ze strany vlád a zaměstnavatelů na jednotlivce. Mnohé vlády snižují nebo již snížily vyplácené státní důchody a některé snižují též příspěvky na zdravotní péči. Mění se také soukromé penzijní pilíře, kdy jsou systémy s definovanou dávkou nahrazovány systémy s definovaným příspěvkem a odpovědnost za finanční zabezpečení po odchodu do důchodu se přesouvá na samotné pracující. Tradiční státní průběžné pilíře (tzv. Pay-as-you-go, PAYG, v České republice systém státních důchodů) jsou postupně doplňovány novými pilíři, ve kterých je jedinec vystaven jak nejistotě ohledně výše budoucího důchodu, tak také investičnímu riziku. Většina výzkumů poukazuje na to, že většina pracujících si není vědoma rizik, kterým musí v současné době čelit, anebo v případě, že si je uvědomuje, nemá dostatečné znalosti a dovednosti, aby jim dokázala čelit (OECD, 2008). Navíc se objevují další rizika, která mají finanční dopady na jednotlivce, např. rizika spojená s dlouhověkostí, s úvěry, s finančními trhy obecně či s individuálně hrazenou zdravotní péčí.

Zvýšená osobní zodpovědnost

6. V důsledku změn v oblasti trhu a ekonomiky stoupá počet finančních rozhodnutí, která musí občané činit. Např. kvůli prodlužující se průměrné délce života si jedinci musejí vědomě vytvářet úspory pro pokrytí mnohem delšího období důchodu. Také jsou nuceni převzít více zodpovědnosti za financování osobní a rodinné zdravotní péče. Zvyšující se náklady na vzdělávání navíc vyvíjí tlak na rodiče v oblasti plánování a odpovídajícího investování do vzdělání dětí. Tyto vývojové trendy jsou nejzřetelnější ve vyspělých zemích, začínají se však projevat i v mnohých rozvojových zemích.